

них, теоретико-методологічних, фінансово-економічних, матеріально-технічних та інших задач. Успішне їх розв'язання має забезпечити перехід до нового типу інноваційної військової освіти, що сприятиме зростанню військово-професійного, інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу військових фахівців, подальшому динамічному розвитку

військової освіти, підвищенню її престижності у майбутньому інформаційному суспільстві, вагомому внеску у справу надійного зміцнення обороноздатності держави та її Збройних Сил. В свою чергу, окреслені задачі потребують пошуку оптимальних шляхів і механізмів їх реалізації, що має стати предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Аверьянов А.Н. Системное познание мира : Методологические проблемы / А.Н. Аверьянов. – М.: Политиздат, 1985. – 263 с.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань: КГУ, 1988. – 386 с.
3. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / Укладачі: Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, В.Л. Гуло та ін. – К.: МОН України, ПТЗО, 2007. – 76 с.
4. Ніколаєнко С.М. Управління якістю вищої освіти: теорія, аналіз і тенденції розвитку: [монографія] / С.М. Ніколаєнко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 519 с.
5. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
6. Про Стратегію національної безпеки України. Указ Президента України від 24 вересня 2015 року 5287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
7. Приходько Ю.І. Методологічні основи формування змісту підготовки військових фахівців / Ю.І. Приходько // Вісник Національного університету оборони України. – 2011. – № 2(21). – С. 68–74.
8. Приходько Ю.І. Еволюція відкритих систем внаслідок інформаційно-комунікаційних процесів / Ю.І. Приходько // Тези доповідей XII Міжнародної науково-практичної конференції «Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє», 24-25 листопада 2016 р., Київ. – Київ: ВІ КНУ. – С. 252–253.
9. Професійна освіта: Словник / Уклад. С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало та ін. / За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
10. Саати Т. Л. Принятие решений. Метод анализа иерархий: Пер. с англ. / Т.Л. Саати. – М.: Радио и связь, 1993. – 320 с.
11. Тюхтин В.С. Отражение, системы, кибернетика / В.С. Тюхтин. – М.: Мысль, 1972. – С. 215–240.
12. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика / А.В. Хуторской. – М.: Академия, 2008. – 256 с.
13. Эшби У.Р. Введение в кибернетику / У.Р. Эшби. – М., 1959. – С. 10–25.
14. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности / Э.Г. Юдин. – М.: Наука, 1978. – 391 с.
15. Ягупов В.В. Військова дидактика / В.В. Ягупов. – К.: РВЦ «Київський університет», 2000. – 400 с.

В статтє актуалізовано дослідження процесу функціонування та динаміки розвитку системи підготовки військових фахівців, що обумовлено рядом факторів. Визначено протиріччя зовнішнього та внутрішнього впливу, які впливають на підготовку військових фахівців, причини їх виникнення та наслідки. Обґрунтовуються основні дидактичні принципи, які повинні сприяти підвищенню якості підготовки військових фахівців для Вооруженних Сил України.

Ключевые слова: концепція, підготовка військових фахівців, набір, системний підхід, дидактичні основи, спеціальності, зміст освіти, моніторинг.

The article deals with the problem of the functioning and dynamics of the development of the system of training of military specialists, which is determined by a number of factors. The system-forming didactic aspects of the military-pedagogical process of the Military Higher Educational establishment, which should increase the improvement of the quality of training of military specialists, are grounded, which are to ensure real and effective functioning in the military system. Education by the orientation of all types of personnel training, organization of comprehensive measures to improve the selection of candidates for study at the Military Higher Educational Establishment and principles of the integration of military education with civilian, changing views on the formation of a model of military specialist, structure, content, terms of training, theoretical and practical training, introduction of innovative pedagogical technologies with the following structural components: projective, procedural, diagnostic and monitoring, corrective; creation of a hierarchical structure in the military education system for monitoring research of the military-educational process. It was emphasized that in the competent model of a specialist the goals of education are related both to the objects and subjects of military service with the fulfillment of specific functions, and with the interdisciplinary integrated requirements to the result of the military-pedagogical process. It is concluded that the successful solution of the didactic aspects of the training of military specialists should ensure the transition to a new type of innovative military education that will contribute to the growth of military-professional, intellectual, cultural, spiritual and moral potential of military specialists, further dynamic development of military education, increase its prestige. In the future to the information society, a significant contribution to the case of a credible strengthening of the defense capabilities of the state and its Armed Forces.

Key words: Concept, training of military specialists, set, systematic approach, didactic principles, specialty, content of education, monitoring.

УДК 37(477.87)»1939/1944»:27-725

Розлуцька Галина Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

НАУКОВО - ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДУХОВЕНСТВА В ЗАКАРПАТТІ (1939 – 1944 рр.)

В статті розглядається науково-педагогічна діяльність духовенства в Закарпатті. Розкрито роль духовенства в створенні першої наукової інституції. Виявлено, що в умовах військової окупації та анексії частини краю пріоритетними напрямками наукових досліджень духовенства залишались галузі важливі для збереження етнічної ідентичності закарпатців: історія, філологія, література, етнографія, мистецтвознавство та ін. З'ясовано шляхи поширення наукових знань – через випуск наукових та педагогічних видань, навчальних книг, підручників.

Ключові слова: наукова діяльність, наукові та педагогічні видання, дослідження, духовенство, Закарпаття.

Постановка проблеми. Створення спільного освітнього європейського наукового простору, який включає вчених, наукові інституції, дослідницьку діяльність, вимагає перегляду підходів до продукування нових знань. Науковий простір є педагогічним явищем і розглядається як сукупність сприятливих умов для вироблення, передачі та поширення нових ідей, теорій, концепцій, законів, закономірностей. На протязі усієї історії людського розвитку функції вироблення та збереження нових знань виконувало духовенство. Кожний регіон характеризується особливими традиціями, які визначають менталітет його мешканців. Своєрідність Закарпатської області визначається етноконфесійністю соціуму, географічним положенням – у центрі європейського континенту, традиційними культурно-історичними взаємозв'язками із європейцями. Проведення ґрунтовного історичного аналізу регіонального досвіду становлення науки й освіти надасть можливість творчого використання позитивних ідей, напрацьованих закарпатським духовенством, та застереже від повторення помилок минулого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес створення наукових знань у контексті розвитку освіти у Закарпатті привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Створення історичної наукової школи окреслено в дослідженнях Д. Данилюка, О. Мазурка, В. Фенича, Р. Офіцинського та ін. Політичні теорії та їх реалізація в суспільно-історичному розвитку розкрито М. Вегешем, Р.П. Магочі, М. Токарем, С. Федакою та ін. Аналіз праць із богослов'я започатковано в роботах О. Барана, Ю. Данильця, С. Папа, А. Пекаря. Розвиток педагогічних ідей розкрито в працях Т. Надім'янової, М. Кляп, О. Рудловчак, В. Турянці та ін. Аналіз публікацій вищезгаданих науковців викликає інтерес до визначення ролі в наукових дослідженнях закарпатського духовенства.

Мета статті – дослідити діяльність закарпатського духовенства в «Подкарпатському обществі наук» (1941 – 1944 рр.). Виявити вплив на суспільно-політичних чинниківна формування; проаналізували наукових ідей, поглядів, концепцій, публікацій членів наукової спілки.

Результати дослідження. Першою на Закарпатті науковою інституцією стало «Подкарпатське Общество Наук» (ПОН), яке створено в Ужгороді у 1941 – 1944 рр. В умовах військової окупації та анексії Закарпаття Королівством Угорщина офіційну владу в ПОН представляв регетський комісар (губернатор) М. Козма. Регетський комісар запевнив про свою підтримку науки та освіти, толерантне ставлення до всіх релігійних об'єднань і національних меншин, недопустимість підміни у Підкарпатті (Закарпатті) мовного питання політичним. Насторожувало єврейське питання, у якому регетський комісар сповідував антисемітський курс солідарно з офіційним курсом. Але обіцянка майбутньої автономії Підкарпаття схилила місцеву інтелігенцією до співпраці з владою.

Угорська влада заохочувала діяльність ПОН і щедро фінансувала. Так, прем'єр-міністр Угорщини виділив 5000 пенгів, міністр культів і народної освіти – 2000, регетський комісар – 1000, угорське радіо – 5000, акціонерні товариства «Гандя» (роздрібна торгівля) і «Латориця» (лісове господарство і деревообробка) відповідно по 5000 і 1000. Для потреб ПОН передали будинок колишньої «Просвіти» і друкарню «Школьная помощь».

Осердям наукової спілки стало греко-католицьке духовенство, зокрема, голова – член Угорської Академії наук А. Годинка (з січня 1941 р. по травень 1942 р.), О. Ілницький (з травня 1942 р. по жовтень 1944 р.), заступник – І. Кондратович, духовний лідер – єпископ О. Стойка, члени – Ю. Марина, Т. Бачинський та ін. Багато з них отримали досвід роботи у об'єднаннях: «Общество Святого Василя Великого», «Общество имени О. Духновича», «Унію», «Просвіти», редагування періодичних видань «Душпастырь», «Миссійный вестник»,

«Миссійный календарь», «Добрый пастырь», «Благовестник», «Нова неділя», підготовці підручників, навчальних книг.

Дослідники І. Алмашій, Р. П. Магочій, А. Пекар, І. Поп, Р. Офіцинський стверджують, що незважаючи на відмінності у ідеологічній орієнтації членів «Подкарпатського общества наук», їх об'єднували вагомий авторитет у суспільстві та антирадянські погляди. В Статуті ПОН зазначалось, що членами могли стати усі бажуючі за однієї умови: не звертати свої погляди ні на північ (на Україну), ні на схід (на Росію) [1; 19; 10; 22]. Так, на кордоні мілітаризованих Радянської України та Європи утворився осередок супротиву комуністичній ідеології. У підсумках роботи за рік, «Подкарпатського общества наук» підкреслювалось, що найважливішим досягненням наукової інституції є доведення усім критикам затребуваності наукових досліджень та їх поширення навіть в умовах війни – успіхів досягнуто в політичних змаганнях, зайнято належне місце «въ Пантеонъ наукъ» [23].

У взаєминах із найбільшою етнічною спільнотою Підкарпаття урядові кола намагалися виробити ідеологічну платформу, яка б утверджувала самостійність місцевого населення як складової слов'ян. Цій ідеї підпорядковувались наукові дослідження в галузі історії, етнографії, філології, літератури, мистецтва, культурознавства. Через відсутність адекватного етноніму процес затягувався. Полеміку навколо цієї проблеми розгорнули відомий славіст підкарпатського походження О. Бонкало на сторінках журналу «Láthatár» («Горизонт», 1939) та О. Ілницький у «Календарі «Гандя» на 1940-ий переступний рік» зазначаючи, що етнонім «русини» скомпрометований, тому доречніше вживати компромісний етнонім «угро-руський» [22, с. 209].

В нових соціально-політичних умовах вимагало вирішення мовного питання. Представники русофільського культурного напрямку доводили, що Закарпаття є складовою частиною загальноросійського історичного мовного простору і варто повернутися до раніше створених граматики. Очільник шкільного відділу регетського комісаріату Ю. Марина, пропонував використовувати граматики А. Волошина, схвалені Угорською академією наук [3; 4]. Оригінальний підручник розробив Г. Геровський під назвою «Русская грамматика для народныхъ школъ» (1939). Незважаючи на те, що підручник відображав загальні закономірності, характерні для цього періоду особливості розвитку педагогічної думки, книга не отримала підтримки освітян [6].

Першочерговим завданням ПОН залишалась розробка підручників. Наше зацікавлення викликає серія підручників для читання об'єднаних назвою «Цвіт дитячої мудрості» для усіх класів народних шкіл. На книгах не вказано авторів, але зазначено, що вони вийшли друком як публікації ПОН та Регетського комісаріату в Ужгороді [19]. Проведений нами аналіз змісту підручників свідчить, що зміст частково співпадає з книгами для читання із серій «Світ», «Родина» членів проросійського мукачівського «Учительского товарищества Подкарпатской Руси» П. Федора, М. Василенко, М. Микити, В. Поповича [16; 17]. У переліку публікацій ПОН зазначено підручник для вивчення літератури «Виборъ изъ старого руського письменства Подкарпаття» авторів М. Лелекача та М. Григи [14].

Результати творчих досягнень ПОН віддзеркалювались на сторінках видань за різними напрямками – науковим, етнографічним, мистецьким, мовним та літературним. За допомогою невеликого колективу співробітників І. Гарайда видавав, редагував та коректував літературно-науковий журнал «Литературна неділя» (1941-1944); двомовний угорсько-руський журнал «Зоря - Найна» (1941-1944); щомісячний дитячий журнал «Руська молодежь» (1941-1944) випусків (1942, 1943, 1944); щорічний «Великий сільсько-господарський календар» та серії книг: «Народна бібліотека» (13 випусків), «Литературно-наукова бібліотека» (41 випуск) та «Дьточа бібліотека» (11 випусків).

В рамках нашого дослідження зацікавлення викликає реалізація науково-педагогічного напрямку діяльності ПОН.

Науковий журнал ПОН «Зоря-Найна» виходив в Ужгороді (1941-1943). Журнал вмщував статті русинською та угорською мовами, що стосувалися усіх аспектів русинської історії та культури, рецензії на книги, хроніку культурних подій, некрологи політичних та громадсько-культурних діячів краю. Матеріали друкувалися угорською та русинською за етимологічним правописом (І. Гарайда, 1941) мовами, як правило, із резоме по-німецьки або по-французьки. Більшість наукових досліджень, опублікованих у «Зорі-Найна», побачили світ окремими брошурами в серії «Літературно-наукова бібліотека». Вони були написані як вже відомими, так і молодими русинськими науковцями: Ю. Гаджею, І. Гарайдою, О. Грабарем, Є. Недзельським (Л. Изворінім), М. Лелекачем, П. Милославським, П. Совою та Г. Стрипським. Угорськомовні матеріали, опубліковані в «Зорі-Найна», були згодом перевидані окремою книгою за редакцією Д. Чатарі (1495) [10, с. 246].

Найважливішим емпіричним обґрунтуванням й основою умовиводів та узагальнень в історичній науці є письмові джерела. Вони безпосередньо пов'язані із конкретним дослідником, науковими ідеями, історичним процесом, державною політикою, і, будучи створені сучасниками досліджуваних подій, містять свідчення «із перших рук». Саме тому, до вивчення і публікації джерел з історії завжди викликали зацікавлення. Історичні дослідження стали пріоритетом наукових інтересів голови ПОН А. Годинки, який оприлюднював свої праці як угорською, так і русинською мовою.

Зазначимо, що А. Годинка (1864 – 1946), здобувши духовну освіту в Ужгородській семінарії багато років працював у провідних наукових установах, зокрема, бібліотеці Угорського національного музею в Будапешті, у Віденському Австрійському історичному інституті, де захистив докторську дисертацію на тему: «Джерела і перший період історії Сербії» (1891), а через рік став науковим працівником імператорської Королівської фідеокомісійної бібліотеки у м. Відні. За дослідження «Історія угорсько-слов'янських контактів до 1526 року» (1905) йому було присвоєно звання приват-доцента філософського факультету Будапештського університету. Після цього він швидко просувається по всіх сходинках вузівської роботи – професор Братиславської академії права (1906), завідувач кафедри угорської історії на філософському факультеті Братиславського університету (1918), завідувач кафедри загальної історії Печського університету (1923), декан філософського факультету і ректор (1932). Незважаючи на визнання діяльності науковця ґрунтовний аналіз творчої спадщини А. Годинки зроблений тільки в останні десятиліття (Д. Данилюк, А. Пекар, Ю. Турияниця, І. Удварі).

Предметом наукових досліджень А. Годинки впродовж усього його життя була історія слов'ян та місце в ній закарпатських русинів. За твердженнями Д. Данилюка, суть історичної концепції А. Годинки щодо походження русинів Закарпаття зводиться до того, що вони не є аборигенами своєї території, а поселилися на ній тільки із середини XIII ст. і прийшли вони сюди з Галичини. Вчений представляв угорських феодалів захисниками місцевих селян від домагань королівської влади. Процес розвитку кріпосницьких відносин вважав не внутрішнім продуктом суспільного розвитку, а занесеним звоні явищем. Участь закарпатських русинів у національно-визвольній війні угорського народу із 161 села Мукачівсько-Чинадівської домінії, які вийшли під прапором Ференца Ракоці II проти габсбургської влади в 1703-1711 рр., розглядав як прояв народного патріотизму. Здобутком стало введення до наукового обігу джерел із місцевих та зарубіжних архівів (Риму, Відня, Будапешта, Братислави, тощо), які переконливо доводять освітні взаємозв'язки закарпатського духовенства із Сходом та Заходом, а саме: поширення книг, підготовка духовенства, запозичення в релігійних традиціях та обрядах [8, с. 247 – 254].

Духовним наставником членів ПОН залишався єпископ О. Стойка (1932-1943), який симпатизував проугорськи налаштованим русинським політикам. Разом з тим О. Стойка був

зацікавлений після анексії частини закарпатської території за «Віденським арбітражем» (листопад, 1938) у об'єднанні обох частин краю та відновленні цілісності Мукачівської греко-католицької єпархії. В історії О. Стойка залишив слід як меценат, який організував розпис храмів членами ПОН художниками А. Ерделі, Й. Бокшаєм та О. Грабарем. Заслуговує схвалення політична діяльність єпископа, який згуртував місцевих депутатів А. Бродієм, М. Демком, С. Фенциком для боротьби за впровадження обіцяної Угорщиною автономії Підкарпаття [2, с. 48.]

Активну роль в намаганнях духовенства зупинити поширення ворожого руського православ'я як «головної церкви» пролетарів відіграв О. Ільницький. Досвід популяризації християнського вчення в «Центральній канцелярії оборони віри» (1925) та «Місійному товаристві для поширення віри» (1929) О. Ільницький використовував у боротьбі проти комуністичної ідеології та Радянського Союзу. Розчарувавшись у радянській парадигмі неоімперського будівництва нації-держави, О. Ільницький сподівається, що Угорщина не допустить просування на захід нетерпимих до релігії інтернаціоналістів. У брошурі «Что дает коммунизм русинам Подкарпатья» (1927) О. Ільницький виступає проти комуністичної ідеології та Радянського Союзу.

Під час політичної кризи Чехословацької Республіки напередодні Другої світової війни О. Ільницький вітає повернення Угорщиною Ужгорода та південних районів Підкарпатської Русі у листопаді 1938 р. та анексію решти території краю в березні 1939 р. Як вірний адепт нового режиму, був призначений консултантом (1939-1944), урядовим комісаром Підкарпаття та членом верхньої палати угорського парламенту (1939-1944). Взаємозв'язки русинів та угорців в історично-релігійних традиціях О. Ільницький розкриває у дослідженнях: «Малярское правительство и народный язык подкарпатских русиновъ» та генеалогічних нарисах «Граф Василій Телекі і його домінія в Марамороші (1751-1780)», «Павел Вильгельм Томчаній», «Єпископ Александер» [11; 12; 13].

На «відродження Європи» покладав надії проректор Ужгородської духовної семінарії Ю. Марина, тому його участь у ПОН можна вважати закономірною. Під впливом ідей слов'янства, почерпнутих під час навчання в духовній семінарії «Германікум» (Germanicum) у Римі (1927-1929), та політичній боротьбі за автономію краю в антиурядовій партії «Автономний земледільський союз» [22, с. 201]. На посаді очільника Підкарпатського відділу міністерства шкільництва Угорщини (1939 - 1944) Ю. Марина відповідав за освіту в краї. Ю. Марина розробив підручник для гімназій «Грамматика угорорусского языка для средних учебных заведений» (1940). У вступному слові автор намагається заручитися підтримкою «у всіх тьх, котори искренно любяты угорорусский народъ и его милый языкъ» [7, с. 4]. Граматику проаналізували вчителі гімназій Ужгорода, Мукачева та Хуста у рецензії «Разбор грамматики угорорусского языка» за авторством В. Анталовського, М. Григи, С. Добоша, М. Добош, Ф. Кешелі, П. Лінгура, Н. Небесника, І. Олася, В. Симкова, Г. Станканинець, М. Тамь, Г. Татинець, які обурились непрофесійністю «нового явления в этой области, что отзывается въ душахъ ихъ жгучей болью» [20, с. 3].

Власне бачення граматики реалізував виконавчий директор ПОН І. Гарайда у підручнику для середніх шкіл. Регентський комісар М. Козма долучився до процесу укладання і додав 34-ту букву алфавіту – граматичний знак „ъ” (йор). Голова ПОН А. Годинка написав до книги вступне слово, у якому пояснив, що підручник створений «...чтобы молодежь отступила отъ языковыхъ впливовъ, занесенныхъ сюда шъ внь и изъ, сей кныжочки научится любить свой материнский языкъ...» [5, с. 4]. Грамматика І. Гарайди отримала статус офіційного виданням регентського комісарського управління та рекомендацію Міністерства освіти і культів (наказ № 27.300/1941) для навчання у всіх школах з руською мовою викладання. Отже, офіційний

стандарт літературної мови, вживаної в органах управління, школах та публікаціях відповідав граматиці І. Гарайди.

Праці І. Гарайди як лексикографа реалізувались в укладанні незакінчених польсько-угорського, русинсько-угорського словників та русинського словника іншомовних слів (1944). Визнання серед науковців отримали укладені І. Гарайдою разом із М. Лелекачем бібліографічні покажчики: «Бібліографія подкарпатської руської історії літератури» (1942). «Бібліографія подкарпатської руської літератури» (1943) та «Загальну бібліографія Подкарпаття» (1944). Історичні дослідження І. Гарайди зосереджувалися переважно на середньовічній історії Угорщини, особливо на її зв'язках з північним сусідом – Галицько-Волинським королівством. На сторінках «Зоря-Најнал» І. Гарайда опублікував дослідження стосунків між галицькими та угорськими володарями у статті «Галицька політика угорських королів Бейли 111-го і Андрія IV-го». («Зоря-Најнал», Р. III, С. 119–176).

В галузі історії церкви наукове зацікавлення викликають дослідження викладачів Ужгородської духовної семінарії молодшого брата В. Гаджеги Юрія та І. Кондратовича. Вагомими працями стали дослідження Ю. Гаджеги (псевдонім Ю. Русак) про створення осередків церковного життя, підготовку духовенства, діяльність релігійних організацій, значення в культурному розвитку церковних лідерів тощо. Номінований попередньою чехословацькою владою премією С. Сабова в галузі історичних досліджень за книгу «Къ исторь стародавнаого Ужгорода и Подкарпатской Руси до XIV века» греко-католицький священник І. Кондратович. Для студентів духовної семінарії І. Кондратович уклав чотири підручники з релігії [18, с. 195]. Популярністю серед вчителів як допоміжна книга користувалась праця І. Кондратовича «Історія Подкарпатської Руси для народа» (1924), у якій русинів, які проживали під Карпатами і за Карпатами автор представляв

однією нацією, проте, помилково вважав, що угорці освоїли землі Підкарпатської Русі швидше. Християнізацію русинів він пов'язував з хрещенням Русі у 988 р. київським князем Володимиром. На протигагу науковим розвідкам І. Базилевича, М. Балудянського, М. Лучкая, І. Дулішковича у приході Ф. Корятовича на землі Підкарпатської Русі не вбачав культурного значення. Разом з тим, приєднання земель Підкарпатської Русі до Чехословаччини – І. Кондратович вважав вибором жителів краю [15]. Отже, наукові погляди І. Кондратовича були суперечливі, але його праця у ПОН, зокрема головування (1941 – 1944) сприяло поширенню наукових ідей [15].

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті вищенаведеного можемо стверджувати, що духовенство намагалося стати повноправним учасником суспільно-політичних процесів, які відбувалися на Закарпатті у 1339 – 1944 рр. Очоловані єпископом О. Стойкою пошуки національно-державного самовизначення духовенство намагалося реалізувати в автономії краю. Пріоритетні ідеї духовенства в культурному житті відобразились у роботі першої наукової інституції. Закарпатське духовенство перебуваючи на перетині ідей західноєвропейських та східних наукових шкіл здійснювало власні наукові дослідження з історії, етнографії, мови, літератури, лексикографії, церковної історії, релігієзнавства, соціальної економіки, мистецтвознавства тощо. Активними учасниками наукової спільноти визнано А. Годинку, Ю. Гаджегу, А. Ілницького, І. Кондратовича, Ю. Марину та ін. Головним здобутком діяльності вважалося продукування наукових знань та їх популяризацію через видання наукового збірника «Зоря-Најнал», серію книжок «Літературно-наукова бібліотека» та монографії. Перспективною для подальших досліджень залишається проблема розвитку науки в Закарпатті міжвоєнного періоду

Список використаних джерел

1. Алмашій М. Русинська педагогічна енциклопедія / М. Алмашій/. – Ужгород: Видавництво «Карпатська Вежа», 2005. – 304 с.
2. Бендась М. Пресвященний владька Александер єпископ Стойка / М. Бендась // *Земледільській календарь на годъ 1944.* – Ужгород, 1943. – С. 43 – 48.
3. Волошин А. Методическая грамматика угро-русского литературного языка для народных школ. Ч. I. Матеріал II-го класса народной школы – Ужгород: Издание Общества св. Василия Великого, 1901. – 32 с.
4. Волошин А. Практична грамматика малоруської мови / А. Волошин. – Ужгород: «Унію», 1907. – 209 с.
5. Гарайда І. Грамматика руського языка / І. Гарайда. – Унгарь: Книгопечатня Юлія Фельдешія, 1940. – 143 с.
6. Геровський Г. Русская грамматика для народныхъ школь. Ч. I. Для второго года обучения / Г. Геровський. – Ужгород: Школьная помощь. – 1939. – 72 с.
7. Грамматика угрорусского языка для среднихъ учебныхъ заведений. – Унгарь: Типографія Юлія Фельделашія, 1940. – 114 с.
8. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.) / Д. Данилюк. – Ужгород: ВАТ «Патент», 1997. – 289 с.
9. Дідик В. Минуте Закарпаття на сторінках журналів «Народна школа» (1939 – 1944) і «Руська молодь» (1941 – 1944) / В. Дідик // *Історична школа професора Володимира Задорожного: Науковий збірник.* – Вип. 1/ упор. Р. Офіцинський. – Ужгород: Патент, 1999. – С. 183 – 190.
10. Енциклопедія історії та культури карпатських русинів / Уклад.: Павло Роберт Магочій, Іван Поп : заг. ред. Павла Роберта Магочія. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2010. – 856 с.
11. Ілницький А. Графъ Василій Телеки и его доминыя въ Марамороши (1751 – 1780) / А. Ілницький // *Зоря-Најнал.* – 1941. – Р. I. – Ч. 1 – 2. – С. 30 – 43.
12. Ілницький А. Єпископ Александр / А. Ілницький // *Зоря-Најнал.* – 1943. – Р. III. – Ч. 1 – 4. – С. 564 – 569.
13. Ілницький А. Павел Вильгельм Томчаний / А. Ілницький // *Зоря-Најнал.* – 1942. – Р. II. – Ч. 1 – 2. – С. 200 – 202.
14. Кондратович І. Новъ пути подкарпатской историографіѣ / І. Кондратович // *Зоря-Најнал.* – 1941. – Р. I. – Ч. 1 – 2. – С. 44 – 53.
15. Офіцинський Р. Регентський комісаріат Підкарпатської території / Р. Офіцинський // *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура* / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець. – Ужгород: Видавництво «Ліра», 2010. – С. 198 – 203.
16. Капраль М. Подкарпатское общество наук. Публікації: 1941 – 1944 / Під ред. И. Удвари. – Ниредьхаза, 2002. – 180 с.
17. Микита М. Книга для 4. – 5. шк. годовъ. – 4-е вид. – Мукачево: Новина. – 1932. – 216 с.; 5-е вид. – 1938. – 214 с.
18. Микита М. Родина: книга для чтенія для 6 – 8 школьныхъ годовъ. – Ужгород: Вид-во учительского товарищества Подкарп. Руси / Микита М., Попович В. – Ужгоорд, 1937. – 282 с.
19. Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття / А. Пекар // Т. II. Внутрішня історія. – Видання друге. – Рим-Львів : Видавництво Отців Василян «Місіонер», 1997. – 492 с.
20. Первый цвѣтъ дѣтской мудрости для I. класса народной школы. – Унгарь: Издание регентського комиссаріата, 1939. – 112 с.
21. Разбор грамматики угрорусского языка / Под ред. Г. Геровського и В. Крайняницы / Ужгород : Тип. ЛАМЪ и Ко, 1941–78 с.
22. Офіцинський Р. «Зоря-Најнал» – закарпатський науковий журнал 1941 – 1941 років / Р. Офіцинський // *Історична школа професора Володимира Задорожного : наук. зб.* – Вип. 1. – Ужгород: Патент, 1999. – С. 178 – 183.

23. Шерегій В. Один роць успішної праць Подкарп. Общества Наук / В. Шерегій // Литературна недѣля. – Роч. II. – Ч. 22. – Угварь: Друкарня Подкарпатского Общества Наук, 1943. – С. 142 – 143.

В статье рассмотрена научно-педагогическая деятельность духовенства Закарпатья. Раскрыто роль духовенства в создании первой научной институции. Определено, что в условиях военной оккупации и аннексии части региона приоритетными направлениями научных исследований оставались важные для сохранения этнической идентификации закарпатцев: история, филология, литература, этнография, искусствоведение и др. Выявлены пути распространения научных знаний – посредством издания научных, педагогических изданий, учебных книг, учебников.

Ключевые слова: научная деятельность, научное и педагогическое издание, исследование, духовенство, Закарпатье.

The article examines the scientific and pedagogical activities of the clergy under the conditions of military occupation and annexation of Transcarpathia by the Kingdom of Hungary. Participation in creation of the first scientific institution was analyzed. The main purpose was to create a literary language for the local population. Being at the intersection of ideas of the Western European and Eastern scientific schools Transcarpathian clergy carried out the original researches. Clergy's priority ideas in the cultural life reflected in the work of the first scientific institution «Subcarpathian Association of Science». It was found that the priority areas of clergy's scientific research were history, philology, literature, ethnography and art. The representatives of the Transcarpathian clergy A. Godinka, Y. Gadzhega, A. Hnytsky, I. Kondratovych, Y. Marina and others, made an important contribution. Clergy attached special importance to the creation of school textbooks and books for teaching. It was found that the scientific knowledge disseminated by issuing scientific publications of periodic, monographic and pedagogical character. Scientific researches were popularized in the pages of scientific collection «Zorya-Hajnal», books of series «Literary and Scientific Library» and monographs.

Key words: scientific activity, scientific publications, research, clergy, Transcarpathia.

УДК 378.141

Староста Володимир Іванович,
доктор педагогічних наук, професор,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Товканець Ганна Василівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ: МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена виявленню ставлення студентів до контролю навчальних досягнень у контексті мотивації учіння. Досліджено сутність понять «контроль навчальних досягнень», «мотивація учіння». Проаналізовано результати анкетування студентів – майбутніх учителів. Встановлено, що доцільно покращувати мотивацію навчання та об'єктивність оцінювання під час деяких методів та форм контролю (групова перевірка, спостереження, самооцінювання, взаємооцінювання). Показано позитивну кореляцію між об'єктивністю контролю та мотивацією учіння.

Ключові слова: контроль навчальних досягнень, мотивація навчання, методи та форми контролю, професійна підготовка майбутніх учителів.

Постановка проблеми. Методи контролю і самоконтролю – обов'язкові складові елементи процесу навчання, які надають йому логічної, змістової, організаційної та методичної завершеності і, таким чином, сприяють отриманню реального і достатньо цілісного бачення всього процесу навчання, оскільки є наслідком спільної діяльності педагога та учнів студентів; виявленню рівень навчальних досягнень учнів студентів, а також їх типових помилок, прогалин у здобутих знаннях та сформованих умінях; з'ясуванню методичні досягнення та недоліки у роботі педагога, визначенню шляхів подолання останніх внесенням необхідних коректив до процесу навчання тощо. Важливе також значення має контроль як чинника навчальної мотивації студентів, реалізації ефективних навчально-пізнавальних взаємодій студент-викладач, студент-студент; формування ставлення до навчальної дисципліни та процесу навчання у ВНЗ в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує, що різні аспекти контролю навчальних досягнень учнів/студентів розкриваються у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: дидактичні засади педагогічної діагностики, організації та проведення контролю, оцінки якості результатів навчально-пізнавальної діяльності (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Беспалько, І. Булах, К. Інгенкамп, І. Лернер, О. Ляшенко, С. Мартиненко, В. Онищук, П. Підкасистий, Ю. Романенко, Н. Талізінна, Г. Щукіна та ін.); самоконтроль і організація самостійної роботи студентів (В. Бондар, В. Бурак, О. Савченко, С. Сисоєва, Г. Тарасенко Л. Хомич та ін.); контроль у контексті виховання особистості, формування пізнавальної активності, навчальної мотивації, ціннісних орієнтацій (Ш. Амонашвілі,

І. Зязюн, Т. Ільїна, В. Лозова, Н. Ничкало, О. Савченко, В. Сухомлинський, Т. Талізінна та ін.).

Застосування різних методів та форм контролю має переважно констатувальний характер, і не завжди мотиваційний чинник актуалізується в полі зору викладача. Врахування його, на нашу думку, сприяло б покращенню зворотного зв'язку викладач-студент під час контролю навчальних досягнень учнів шкіл, студентів вищих навчальних закладів, курсантів післядипломної освіти тощо. Таким чином, мотиваційний аспект контролю стає важливим чинником в освітньому процесі та предметом педагогічних досліджень.

Мета статті – виявлення ставлення студентів – майбутніх учителів до контролю навчальних досягнень у контексті мотивації учіння.

Результати дослідження. Розглянемо деякі погляди дослідників щодо розуміння сутності таких понять як «контроль навчальних досягнень», «мотив», «мотивація», «мотивація учіння».

Аналіз трактування поняття «контроль навчальних досягнень» у різних джерелах (табл. 1) дав нам змогу виокремити наступні суттєві ознаки у таких аспектах:

– контроль як компонент системи навчальної діяльності – завершальний компонент оволодіння певним змістовим блоком і своєрідна зв'язуюча ланка в системі навчальної діяльності особистості [3, с. 417];

– контроль як система, процес і результат – нагляд, спостереження, перевірка успішності учнів/студентів [2, с. 224; 3, с. 417]; виявлення, вимір і оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів (тих, хто навчається) [7, с. 639; 9, с. 156-157]; система перевірки результатів навчання і виховання